

Forró Lajos

Balkane moj – Az én Balkánom 9.

Ravna ti je Jugoslavija!*

Szerbia politikusai közül Slobodan Milošević látta át elsőként a szerbséget foglalkoztató gondokat és ezeket „meglovagolva” megkísérelte az összjugoszláv főhatalom megszerzését, megásva ezzel Jugoszlávia sírját.

Az Államtanács (Minden tagköztársaság és tartomány egy-egy szavazattal rendelkezett) irányításához Miloševićnek meg kellett szereznie a szavazatok többségét. Mindenekelőtt megkezdte az 1974-es alkotmány óta gyakorlatilag köztársaságként működő koszovói és vajdasági autonóm tartomány jogainak megnyírálását. Ehhez használta a kezdettől fogva öt támogató koszovói szerb tömegeket.

Miután a Jugoszlávia feletti vezetést nem sikerült megszerezni, Milošević Nagy-Szerbia megvalósításának híve lett, megpróbálva minél nagyobb részeket kiszakítani a környező, egykori köztársaságokból.

Slobodan Milošević

1941-ben született Crna Gora-i szerb családban. Jogi karon végzett Belgrádban, majd itt dolgozott a városi közigazgatásban. Később vállalatvezető, bankelnök, a belgrádi pártszervezet elnöke. 1986-89-ig a szerbiai kommunista párt elnöke. 1989-től Szerbia köztársasági elnöke, majd 1997-től Jugoszlávia elnöke.

A történelmi szerb terület elvesztésének víziójával sikeresen fel lehetett tüzelni a kedélyeket. Koszovó azonban túl kemény diónak bizonyult, ezért Milošević Vajdasággal kezdte. Állandó támaszai, a koszovói szerbek Belgrádba és néhány nagyvárosba utaztak tüntetni, hogy segítsék a nagy vezért. (Na, meg a fizetett munkanap, ingyen

kaja, pia is vonzotta a „támogatókat”). Vajdaságon és Szerbián végigsöpört a szerb megmozdulás, az utcák a „Vojvodina Srbija!” (Vajdaság Szerbia!) skandálástól voltak hangosak. A tüntetések hatására lemondott a vajdasági vezetés. (1988. november 18.) A „leváltott” politikusok helyére Milošević saját jól bevált emberei kerültek.

A gyér, sőt semmi ellenállást nem tanúsító Vajdasággal ellentétben Koszovó igazi tűzfésszékké vált. 1989 februárjában egy hatalmas bányászsztrájk söpört végig a tartományon. Erre válaszként 1989. február 28-án mintegy félmillió szerb tüntetett Belgrádban a koszovói helyzet miatt.

A szerb tömegek nyomására márciusban letartóztatták Azem Vllasi albán nemzetiségű kommunista vezetőt, de a tüntetések még inkább fokozódnak. (A későbbiekben az évtizedek óta legnagyobb politikai perben 1990. április 24-én Vllasit felmentik).

A rigómezei csata (1389. június 15.) évfordulójára rendezett ünnepség-, tüntetéssorozaton koszovói szerbek a csata színhelyén éltették Miloševićet. (A többi tagköztársaság főként Szlovénia és Horvátország, de Macedónia is rossz szemmel nézte a kialakult helyzetet és nemtetszését fejezte ki).

Ez idő tájt kezdte meg a szlovén *Mladina* című lap Belgrád kifigurázását. A lapban jó néhány karikatúra jelent meg Miloševićről és a többi nacionalista szerb vezetőről. Az újság leköszölte a Jugoszláv Kommunista Párt ülésének jegyzőkönyvét is. Ekkor betelt a pohár, és *Milan Kučan* (a szlovén kommunista párt vezetője) belgrádi nyomásra kénytelen volt átadni az ügyet a Jugoszláv Néphadseregnek, amely házkutatásokat rendelt el. Egy titkos katonai tárgyalás anyagát

* Cím: „Előtted van Jugoszlávia!” – a *Bjelo Dugme* zenekar Đurđev Dan című zeneszámból.

meg is találták *Janez Jansa* újságíró lakásán. Ezután a szlovén vezetés nem tudta megakadályozni, hogy a rovatvezetőt letartóztassák. A válasz egy hadseregellenes tüntetés Ljubjanában, ami később Jugoszlávia-ellenes megmozdulássá fajult.

Milošević a „helyzet súlyosbodása” miatt a Szövetségi Parlamenthez fordult, és kérte, hogy hatalmazzák fel őt különleges beavatkozási jogokkal Koszovóban. (Ami akár a hadsereg bevetését is lehetővé tette volna). Ehhez azonban meg kellett szereznie az Államtanács szavazatainak többségét. Az első ülésen még nem sikerült megszavaztatni az akciót, de miután Belgrád utcái megteltek tüntetőkkel, az Államelnökség elnöke, a bosnyák származású *Raif Disdarević* és a többség engedélyezte a hadsereg rendtremtő akcióját Koszovóban. A tankdübörgéssel kísért rendkívüli állapot bevezetésével a koszovói parlament „átadta” a vezetést Szerbiának. A „tankok alkotmánya” során ténylegesen megszűnt mindkét tartomány autonómiája.

Miután Szlovénia nyíltan a koszovói albánok mellett foglalt állást, sőt Kučan bejelentette, hogy módosítani kívánják a szlovén alkotmányt, amellyel Belgrád befolyását kizárják, Milošević támogatói december 1-jére meghirdették a *Igazság és Szolidaritás Nagygyűlést* Ljubjanában. A tervezett megmozdulást a szlovén vezetés előre betiltotta. Ennek ellenére a koszovói szerbek készen álltak, és hajlandóak voltak buszokkal Szlovéniába utazni. A képhe azonban belépett Horvátország: *nem engedte át területén a tüntetőkkel teli buszokat.* Így a gyűlésen alig pár ember gyűlt össze, akik nem okoztak gondot a szlovén rendőrségnek.

A szétesés folyamata 1990 első hónapjaiban gyorsult fel. A *Jugoszláv Kommunisták Szövetségének Rendkívüli Kongresszusán* a Szlovén Kommunista Szövetség összes módosító javaslatát leszavazták, mire a szlovén delegáció egységesen kivonult az ülésteremből.

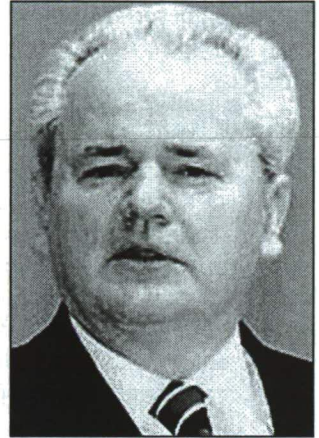
Ekkor még Milošević megpróbálta menteni a helyzetet és folytatásra szólította fel a küldötteket, de hiába. A szlovének után a horvátok is elhagyták az épületet. Így szövetségi szinten szétesett a pártállam.

A politikai huzavona lehetetlenné tette *Ante Marković* szövetségi kormányfő reformprogramját is, mellyel Jugoszlávia kilábalni látszott a gazdasági válságból. A dinár konvertibilissé tétele és a márkához viszonyított értékállóságának (1 márka = 7 dinár) fixálása egy pillanatig megoldotta a gazdasági problémákat Jugoszláviában. A dolgozók keresete az előző évek többszörösére emelkedett. (Egy átlag téglagyári munkás fizetése ezer márkának felelt meg). A rövid idő alatt felhalmozott tartalékok azonban a későbbi háborús évek és az embargó hatására gyorsan kiapadtak.

Jugoszláviában is megindult a kommunista politikai rendszer lebontása, és 1990-ben minden tartományban többpártrendszerű választásokat rendeztek.

A sort 1990. április 8-án Szlovénia kezdi meg. A Jugoszlávia etnikailag szinte teljesen homogén, legnyugatibb köztársaságában megrendezett választásokat (némi meglepetésre) a se nem kommunista, se nem nacionalista *Demokratikus Ellenzék* (DEMOS) nyerte, a szavazatok 55%-ának megszerzésével.

A következő helyszín 1990. április 22-28-a, Horvátország Itt némileg más helyzet alakult ki. Mondhatni, várható volt a nacio-

SLOBODAN MILOŠEVIĆ
– „MINTHA CSAK EGY
KEDVES NAGYPAPA VOLNA”

nalista színezetű, *Franjo Tuđman* vezette *Horvát Demokrata Közösség* (HDZ) sikere (66,2%).

Franjo Tuđman

1922-ben született. Igen változatos életpályát futott be: *Titó partizánjaként harcolt, majd a világháborút követően is katonai pályán maradt, ahonnan 1961-ben vezérőrnagyként szerelt le. A 60-70-es években a horvát reformmozgalom értelmiségi alakja. Nacionalista tevékenység miatt háromszor volt börtönben a 70-80-as években. Időnként ellentmondásos kijelentései és tettei ellenére a horvát függetlenség kivívásában szerzett érdemei elvitathatatlanok.*

A macedón választásokat 1990. november 11-én rendezték meg. Azonban a voksoláson egyik párt sem tudta megszerezni a szavazatok többségét. Relatív többséget a nacionalista-irredenta színezetű Belső-Macedón Forradalmi Szervezet (VMRO) és a Macedón Nemzeti Egységért Demokrata Párt (DPMNE) választási koalíció szerezte meg.

Az egykori Jugoszlávia legtarkább etnikumú köztársaságában, Bosznia-Hercegovinában 1990. november 18-án a nem kommunista, de erősen nacionalista színezetű pártok szerepeltek sikerrel. A muszlimánok (*Demokratikus Akció Pártja*, SDA, 31,5%), a szerbek (*Szerb Demokrata Párt*, SDS,

26,1%), és a horvátok (*Horvát Demokrata Közösség*, HDZ, 16%) pártjai szereztek meg a szavazatok többségét.

Az itteni választások talán előre vetítettek a köztársaságot három részre szakító etnikai és vallási *háború vizióját*.

Végül, 1990. december 9-én Szerbia és Crna Gora polgárai is az urnákhoz járultak. A szerbiai voksolások rendkívül alacsony részvétel volt jellemző, persze ez könnyen megmagyarázható. A rendőri és katonai megszállás miatt a koszovói albánok jelentős része bojkottálta a választást. Nem meglepő az államhatalmat és a tömegkommunikációt kézben tartó Slobodan Milošević vezette *Szerbia Szocialista Pártjának* sikere. Ők a mandátumok 77,2%-át szereztek meg.

Crna Gorában a kommunisták győzelméhez még névváltoztatásra sem volt szükség. (Valamelyest ez betudható talán annak is, hogy ebben a köztársaságban a partizánháborúnak mély gyökerei vannak). A *Crna Gorai Kommunisták Szövetsége* a szavazatok 66,4%-át tudta megszerezni.

A választások után a szlovén és a horvát vezetés elérkezettnek látta az időt, hogy kimondja – Jugoszlávián belüli – szuverenitását. A Horvátországban tartott népszavazáson (melyet a helyi szerbek bojkottáltak) a szavazók 94%-a a függetlenség mellett foglalt állást. Szlovénia és Horvátország 1991. január 20-án védelmi egyezményt kötött. Emellett Horvátországban megkezdődött a Szövetségi Kormányzattól független fegyveres erő megteremtése. Sor került a rendőrség átszervezésére és fegyverek beszerzésére is. Ekkor keveredik fegyvereladási gyanúba – amint később kiderült, jogosan – Magyarország is. (*Spegelj* akkori horvát hadügyminiszter a későbbiek során beismerte, hogy Magyarország más fegyverek mellett 24 ezer Kalasnyikovot adott el Zágrábnak.) A szerbek tudomást szereztek az akcióról, ami ekkora hatalmas botrányná duzzadt. A szerb televízióban bemutatták

FRANJO TUĐMAN HORVÁT ELNÖK
KATONAI SZEMLÉT TART...

99/XI. 1-2.

azt a titokban felvett videót, melyen Spegelj a fegyvereladásról tárgyalt. Szerbia követelte a bűnösök megbüntetését. Tuđman elnök Belgrádba utazott, találkozott Milošević-tyel, és ígéretet tett, hogy a bűnösöket felelőségre vonják, de ez később elmaradt.

Az új horvát irányvonal éles belgrádi ellenzéssel találta magát szemben. Szerbia kezdettől fogva támogatta a Horvátországban élő szerbek önállósulásra tett törekvéseit.

A háború a knini „*rönkforradalommal*” kezdődött 1990. augusztus 17-én. A helyi szerb lakosság megakadályozta, hogy a horvát rendőrség leszerelje az engedetlen szerb rendőrségeket. Úttorlaszokat emeltek és fegyverrel őrizték a városba vezető utakat. A városba tartó horvát rendőrségi helikoptereket pedig a Jugoszláv Néphadsereg (amely kezdettől fogva a szerbek mellett foglalt állást, természetesen magát a békefenntartó erőként feltüntetve) nem engedte leszállni. Az elzárt területen a szerbek népszavazáson (október 1-jén) kikiáltották a szerb autonómiát, majd december 21-én a *Krajina-i Szerb Autonóm Körzetet*.

A vegyes lakosságú részeken nyílt fegyveres konfliktusok kezdődtek. A helyszínen megjelentek a szerb radikális *Vojislav Sešelj* önkéntesei is, akik lemészárolták a városba érkező horvát rendőröket.

Csak olaj volt a tűzre, hogy 1991. május 14-én az Államelnökség ülésén a szerbek megakadályozzák, hogy a rotációs rendszernek megfelelően a horvát *Stipe Mesić* legyen Jugoszlávia soron következő elnöke. A beiktatásra hosszas huzavona után mégis sor került július 1-én.

Az előzmények szerint az látszott valószínűnek, hogy azonnal kezdetét veszi egy horvát–szerb háború. Némi meglepetésre adhat okot, hogy a lokális konfliktusokon túlnövő háborúra először Szlovéniában került sor.

A választások után Szlovénia is hozzáállt a függetlenség kiharcolásához. A népszavazáson a résztvevők 88,5%-a támogatta Szlovénia függetlenségét. Az itteni helyzet Horvátországhoz képest jóval kedvezőbb képet mutatott. Szerbia számára nem lehetett cél az etnikailag tiszta Szlovénia megtartása. Irányában bármiféle területi követelés nevésséges lett volna. Emellett Szlovéniának ekkorra mintegy 30 ezres, de 90 ezerre felduzzasztható, főként könnyűfegyverrel ellátott hadereje volt. Milošević és Kučan meg is egyezett, hogy Szerbia tiszteletben tartja Szlovénia döntéseit, amennyiben a szlovének tudomásul veszik a szerbek azon érdekét, hogy egy államban éljenek.

Mindezek után 1991. június 26-án Szlovénia – Horvátországgal együtt – kinyilvánította függetlenségét. Az óvatosabb horvátokkal ellentétben szlovénok átvették a szövetségi hatóságoktól a határok ellenőrzését és a légi irányítást, leállították a vámilletékek befizetését a szövetség kasszájába, továbbá hozzáálltak a szlovén–horvát határ felállításához. A Jugoszláv Néphadsereg azonban nem nézte mindezt tétlenül, és június 27-én a Szövetségi Kormány és az alkotmány rendelkezéseire hivatkozva, támadást indított a határellenőrzés visszavételére. A jórészt kiképzetlen katonákból álló jugoszláv hadsereg nem tudott tartós sikereket elérni. (A szlovén fronton – nem önszántából – jó néhány vajdasági magyar kiskatona is „harcolt”.) A váltakozó sikerű szórványos harcok tíz napig folytak, amelyben 65-en vesztették életüket. Végül a *brioni konferencia* vetett véget a harcoknak július 7–8-án. Az EK közvetítéssel folytatott béketárgyalások értelmében három hónapra függesztették Szlovénia függetlenségét, és a hadsereg ígéretet tett arra, hogy ez idő alatt elhagyja Szlovéniát.

(folytatjuk)

